

WOJCIECH SŁOMSKI

Mazowiecka Wyższa Szkoła
Humanistyczno-Pedagogiczna w Łowiczu

WŁADYSŁAW KRAJEWSKI

I. DZIEŁA. A. Monografie. *wiatopogląd Mariana Smoluchowskiego.* Warszawa 1956; *Zwizek przyczynowy.* Warszawa 1967; *Engels o ruchu materii i jego prawidłowości. Główne idee „Dialektyki przyrody” z perspektywy stu lat.* Warszawa 1973; *Konieczność, przypadek, prawo statystyczne.* Warszawa 1977; *Correspondence Principle and Growth of Science. Series Episteme 4.* Dordrecht 1977; *Prawa nauki. Przegląd zagadnień metodologicznych.* Warszawa 1982. Drugie poprawione wydanie, Warszawa 1998 r

B. Redakcja zbiorów rozpraw. *Pojęcie prawa nauki w XIX wieku.* Warszawa 1967; *Z dziejów pojęcia prawa nauki w naukach biologicznych.* Warszawa 1967; *Pojęcie prawa nauki w końcu XIX wieku.* Wrocław 1969; *Pojęcie prawa nauki a konwencjonalizm na początku XX wieku.* Wrocław 1972; *Z dziejów pojęcia mechanicyzmu w fizyce i chemii.* Wrocław 1974; (Wraz z W. Mejbbaumem i J. Suchem) *Zasada korespondencji w fizyce a rozwój nauki.* Warszawa 1974; (Wraz z E. Pietruską-Madej i J. Jętkowem) *Relacje między teoriami a rozwój nauki.* Wrocław 1978; *Polish Essays in the Philosophy of the Natural Sciences.* Boston Studies in the Philosophy of Science 68. Dordrecht 1982; (Wraz z W. Strawińskim) *O uniwersalności i jedności nauki.* Warszawa 1993.

C. Rozprawy w zbiorach. Polskie. *O empirycznej sprawdzalności twierdzeń filozoficznych.* W: H. Eilstein i M. Przełcki (red.): *Teoria i doświadczenie.* Warszawa 1967; *Engels o prawach przyrody.* W: *Pojęcie prawa nauki w XIX wieku (1967).*; *Marian Smoluchowski o prawach fizyki.* W: *Pojęcie prawa nauki w XIX wieku (1969).*; *Pojęcie prawa w teorii nauki Ernesta Macha.* W: *Pojęcie prawa nauki a konwencjonalizm...*, op. cit.; *Filozofia matematyki Samuela Dicksteina.* W: A. Hochfeldowa i B. Skarga (red.): *Z historii filozofii pozytywistycznej w Polsce. Ciągłość i przemiany.* Wrocław 1972; *Mechanicyzm i redukcjonizm.* W: *Z dziejów pojęcia mechanicyzmu*, op. cit.; *Idealizacja, redukcja, korespondencja.* W: *Zasada korespondencji...*, op. cit.; *Materializm przyrodniczy uczonych polskich przełomu XIX i XX stuleci.* W: B. Skarga (red.): *Polska myśl filozoficzna i społeczna. T. III,* Warszawa 1977; *Pojęcie rozwoju i postępu.* W: J. Kmita (red.): *Założenia teoretyczne badań nad rozwojem historycznym.* Warszawa 1977; *Różne relacje między teoriami i problem niewspółmierności.* W: *Relacje między teoriami...*, op. cit.; *Idealizacyjna koncepcja rozwoju nauki.* W: A. Klawiter,

L. Nowak (red.): *Odkrycie, abstrakcja, prawda, empiria, historia a idealizacja*. Warszawa 1979; *Jak rozumie tez „Byt okre la wiadomo ”?* W: M. Siemek (red.): *Marksizm w kulturze filozoficznej XX wieku*. Warszawa 1988; *Czy wszystkie nauki o przyrodzie s historyczne?* W: J. Kmita i K. Łastowski (red.): *Historyzm i jego obecno w praktyce naukowej*. Warszawa 1990; *Czy prawd i fałsz w nauce wyja niamy jednakowo? Krytyka „tezy o symetrii” szkoły edynburskiej*. W: S. Butryn (red.): *Z zagadnie filozofii nauk przyrodniczych*. Warszawa, 1991; *O twórczo ci filozoficznej Jana Sucha*. W: T. Buksinski (red.): *Współczesna filozofia nauki*. Pozna 1991; *Stalinizm a nauki przyrodnicze. Przykład oddziaływania czynników zewn trznych na nauki*. W: S. Amsterdamski i in. (red.): *Historia i wyobra nia. Studia ofiarowane Bronisławowi Baczce*. Warszawa 1992; *Uniwersalno nauki*. W: *O uniwersalno ci...*, op. cit.; *Jedno i wielopoziomowo przyrody*. W: tam e; *Mosty, organizmy i przekonania naukowe. 'A propos tezy o symetrii Davida Bloora*. W: B. Markiewicz (red.): *O filozofii praktycznej*. Warszawa 1993; *Warto ci w nauce*. W: B. Markiewicz (red.): *Filozofia i warto ci*. Warszawa 1994; *Uniwersalne normy etyczno-metodologiczne w nauce*. W: J. Sekuła (red.): *Czy mo liwa jest etyka uniwersalna?* Siedlce 1994; *Naukowa metafizyka a logiczny empiryzm*. W: M. Czarnocka (red.): *Dziedzictwo logicznego empiryzmu*. Warszawa 1995.

Angielskie. *The Idea of Statistical Law in Nineteenth Century Science*. W: *Methodological and Historical Essays in the Natural and Social Sciences*. "Boston Studies in the Philosophy of Science" 14. Dordrecht 1974; *Copernicus and Galileo versus Aristotle - a New Scientific Method against Dogmatism and Crude Empiricism*. „Colloquia Copernicana" IV. Wrocław 1975; *Correspondence Principle and the Idealization*. W: M. Przeł cki et al. (red.): *Formal Methods in the Methodology of Empirical Sciences*. Wrocław 1976; *On Hypotheses and Hypotheticism*. W: *Scientific Philosophy Today. Essays in Honor of Mario Bunge*. Boston Studies in the Philosophy of Science 67. Dordrecht 1982; *Polish Philosophy of Science*. W: *Polish Essays in the Philosophy...*, o. cit.; *Four Conceptions of Causation*. W: tam e; *Aiming at Truth as a Trans-Historical Principle of Science*. W: D. Henrich (red.): *Kant oder Hegel?* Stuttgart 1983; *May We Identify Reduction and Explanation of Theories?* W: W. Balzer et al. (red.): *Reduction in Science*. "Synthese Library" 175. Dordrecht 1983; *Two Conceptions of Statistical Law*. W: L. Kostro et al. (red.): *Problems in Quantum Physics*. Gdansk 1987; Singapore 1988; *Were There Scientific Revolutions in Physics between Newton and Einstein?* W: W. Kaminski (red.): *Isaac Newton's Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*. Lublin 1987; Singapore 1988; *Approximative Truth and Depth as the Main Aims of Science. A Discussion with John Watkins*. W: J. Misiek (red.): *The Problem of Rationality in Science and Philosophy*. "Boston Studies

in the Philosophy of Science" 160. Dordrecht 1995; *Stalinism and Soviet Science*. W: K. Gavroglu et al. (red.): *Science, Politics and Social Practice*. "Boston Studies in the Philosophy of Science" 164. Dordrecht 1995; *Scientific Meta-Philosophy*. W; W. Herfel et al. (red.); *Theories and Models in Scientific Processes*. „Pozna Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities” 41. Rodopi, Amsterdam 1995; *Must the Explanans be True?* W: D. Giniiev and R. S. Cohen (red.); *Issues and Images in the Philosophy of Science*, BSPS 192. Dordrecht 1997; *The Triumph of Historical Materialism*, w: R. Panasiuk and L. Nowak (red.): *Marx's Theories Today*. Pozna Studies in the Philosophy of the Science and the Humanities 6). Rodopi, Amsterdam 1998; *Aristotelian and Leibnizian Concepts of Possibility*, w: D. Sfentoni-Metzou (red.): *Aristotle and Contemporary Science*, Vol. II. Thessaloniki 2000.

Rosyjskie. *Problema ontologiczesczej kategorii przyczyny i sledstwija*. W: *Zakon, nieobchodimost', wierojatnost'*. Moskwa 1967; *K woprosu o klassifikacii zakonow nauki*. W: G. Swieczników (red.): *Sowriemiennyj determinizm i nauka*. T. I. Nowosibirsk 1975; *Tri stupieni poznania i spor realizma s anti-realizmom*, w: *Filosofija Nauki*, wyppusk I. Moskwa 1995.

Niemieckie. *Das Naturgesetz als notwendiger Zusammenhang*. W: G. Kröber (red.): *Der Gesetzbegriff in der Philosophie und den Einzelwissenschaften*. Berlin 1968; *Dialektik und die Entwicklung der Wissenschaft*. W: W. Becker, W. K. Essler (red.): *Konzepte der Dialektik*. Frankfurt am Main 1982.

D. Artykuły w encyklopediach. „Determinizm i indeterminizm”. *Filozofia a Nauka. Zarys Encyklopedyczny*. Wrocław 1987; „Kauzalizm i finalizm” Tam e; „Ontologia”. Tam e; *Rewolucja naukowa*. Tam e; „Bunge Mario, Treatise on Basic Philosophy”. *Przewodnik po literaturze filozoficznej XX wieku*. Tom 2. Warszawa 1994; „Lenin Władimir, Materializm i empiriokriticizm”. Tam e; „Planck Max, Wege zur physikalischen Erkenntnis”. Tam e.

E. Wst py i posłowia. *Wst p do Wyboru pism filozoficznych Mariana Smoluchowskiego*. Warszawa 1956; *Słowo wst pne do ksi ki Dawida Bohma Przyczynowo i przypadek w fizyce współczesnej*. Warszawa 1961; *Max Planck jako filozof*. *Posłowie do ksi ki Maxa Plancka Jedno fizycznego obrazu wiata*. Warszawa 1970; *Dialektyka przyrody po stu latach*. *Wst p do Fryderyka Engelsa Dialektyki przyrody*. Warszawa 1979.

F. Artykuły w czasopismach naukowych (wybór). *Uwagi o prawach dynamicznych i statystycznych*. „My l Filozoficzna” 1954, nr 3 (13); *O przedmiocie filozofii marksistowskiej i innych sprawach spornych*. „Studia Filozoficzne” 1958, nr 2 (5); *O poj ciach prawdy wzgl dnej*. „Studia Filozoficzne” 1963, nr 3-4 (34-35); *Istota zwi zku przyczynowego*. „Studia Filozoficzne”

1964, nr 1 (36); *W sprawie pojęcia determinizmu*. „Studia Filozoficzne” 1964, nr 4 (39); *Fryderyka Engelsa klasyfikacja form ruchu materii i podstawowych nauk przyrodniczych*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1971, nr 1; *Projekt klasyfikacji praw nauki. Zagadnienia Naukoznawstwa*” 1972, nr 3; *Zasada korespondencji w fizyce a rozwój nauki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1973, nr 1; *O naukach nomologicznych i nomologiczno-idiograficznych*. „Nauka Polska” 1973, nr 3; *Darwinizm a materializm historyczny. Statystyczno-selektywna interpretacja prawa zależności wiadomości społecznej od bytu społecznego*. „Studia Socjologiczne” 1974, nr 3; *Związek ilości z jakością. Analiza, przeformułowanie i formalizacja prawa „przejścia ilości w jakość”*. „Studia Filozoficzne” 1974, nr 4 (101); *Czy prawa idealizacyjne mogą być zdaniem praktycznymi?* „Studia Filozoficzne” 1974, nr 5 (102); *Kopernik i Galileusz versus Arystoteles - nowa metoda naukowa przeciw dogmatyzmowi i w skłóceniu empiryzmowi*. „Studia Metodologiczne UAM” 1974, nr 12; *Cybernetyczny schemat oddziaływania wzajemnego teorii i praktyki*. „Człowiek i światopogląd” 1975, nr 7-8; (9) *Indukcjonizm, istotność i innych sprawach spornych*. „Studia Filozoficzne” 1976, nr 6 (127); *O względnym prawdziwości praw i teorii naukowych*. „Studia Filozoficzne” 1977, nr 4 (137); *Rewolucje i kumulacja w rozwoju nauki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, nr 4; *Etapy rozwoju determinizmu*. „Człowiek i światopogląd” 1980, nr 4; *Indukcja a hipoteza. Czy metoda hipotetyczno-dedukcyjna różni się istotnie od metody indukcyjnej?* „Studia Filozoficzne” 1980, nr 5 (174);

Historia nauki i jej racjonalna rekonstrukcja. „Studia Filozoficzne” 1983, nr 5-6 (210-211); *O losach filozofii w PRL*. „Krytyka” 1985, nr 19-20; *Czy przesłanki wyjścia nauki musz być prawdziwe?* „Studia Filozoficzne” 1986, nr 7 (248); *Platonizm czy jednak materializm? W sprawie interpretacji filozoficznej współczesnej fizyki*. „Studia Filozoficzne” 1988, nr 11 (276); *Rola czynników wewnętrznych i zewnętrznych w rozwoju nauki*. „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1986, nr 3-4; *Trzydzieści lat filozofii nauk przyrodniczych w Polskiej Akademii Nauk i poza nią (1957-1987)*. „Ruch Filozoficzny” 1989, nr 1; *Dlaczego nie wiedziałem o zbrodniach UB?* „Krytyka” 1989, nr 32; *O niezmiennych i zmiennych normach nauki. Które normy XVII-wiecznej fizyki przestały obowiązywać?* „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1990, nr 1-2; *Jeszcze o platonizmie i materializmie w fizyce. Odpowiedź Michałowi Hellerowi i Józefowi Yci skłóceniu*. „Studia Filozoficzne” 1990, nr 4; *Pozytywizm, filozofia racjonalistyczna, naukowa, analityczna. Uwagi o sporach terminologicznych*. „Kwartalnik Filozoficzny” 1993, nr 1; *Filozofia nauki w Polsce*. „Studia Philosophiae Christianae ATK” 1994, nr 2 (30); *Kłóśca i triumf materializmu historycznego*. „Ruch Filozoficzny” t. LII, nr 3-4, 1995; *Różne pojęcia modelu w nauce*. „Zagadnienia Naukoznawstwa”

4(13) m 1996; *Trzy poj cia sytuacji w filozofii nauki*. „Filozofia Nauki” nr 3-4(23-24), 1988.

Artykuły w j zyku angielskim. *The Role of Correspondence Principle in the Development of Physics*. „Dialectics and Humanism” 1974, nr 3; *Idealization and Factualization in Science*. "Erkenntnis" 1977, nr 3; *Approximative Truth of Fact-Statements, Laws and Theories*, "Synthese" 1978, vol. 38; *The March Events of 1968 and Polish Philosophy*. "Praxis International" 1982, nr 1; *Internal and External Factors in the Development of Science*. "Science of Science" 1988-1989, nr 1-8; *The Universal Scientific Methods*. „Dialogue and Humanism” 1992, nr 2-4; *Questions of the Objects of Knowledge and Types of Realism*. "International Studies in the Philosophy of Science" 1992, vol. 6, nr 3; *Ideal objects as models in science*. "International Studies in the Philosophy of Science" vol. 11, nr 2, 1997; *Energetic, Informational and Triggering Causes*. "Erkenntnis" 47, 1997.

Artykuły w j zyku rosyjskim. *Bor'ba Mariana Smołuchowskiego za naucznuju atomistiku*. "Woprosy Filozofii" 1956, nr 4; *Materialisticeskije tendencii w polskoj filozofii XX. wieku*. "Woprosy Filozofii" 1960, nr 3; *Piat' poniatij przicinnój swiazi*. "Woprosy Filozofii" 1966, nr 7.

Artykuły w j zyku niemieckim. *Die statistische Natur der Grundgesetze der Gesellschaft*. "Zeitschrift für Soziologie" 1974, Heft 3.

Artykuły w j zyku francuskim. *Matière, énergie, information*. "Scientia" Jan. -Febr. 1969; *La conception idéalistrice du développement de la science*. "Fundamenta Scientia" 1980, vol. 1.

II. BIOGRAFIA NAUKOWA. Władysław Krajewski urodził si 14 XII 1919 roku w Warszawie, w rodzinie polskich komunistów. B d c wnukiem Adolfa Warskiego od wczesnych lat dzieci cych uwa ał si za komunist i marksist . Maj c 10 lat nale ał do młodzie owej organizacji „Pionier”, wówczas nielegalnej w Polsce. W gimnazjum ukrywał swoje pogl dy, komunizm był le widziany przez nauczycieli i kolegów.

W 1931 roku maj c 11 lat, wraz z matk wyjechał do ZSRR, gdzie mógł swobodnie przyzna si do prokomunistycznych zapatrywa . Szkoł redni uko czył w Moskwie. Miał wielostronne zainteresowania. Pochłaniał ksi - ki historyczne, zwłaszcza o rewolucji francuskiej, z biblioteki dziadka Adolfa Warskiego. Jednak głównym przedmiotem jego zainteresowa w tym czasie były matematyka, fizyka i inne nauki przyrodnicze. Ogromne wra enie zro biła na nim wzmianka w szkolnym podr czniku fizyki, e odkrycie kwantów potwierdza dialektyczn ide skokowo ci w przyrodzie. Skierowało to jego uwag na filozofii przyrodoznawstwa.

Jego dziadek, ojciec i matka zostali aresztowani w roku 1937, była to bezpo rednia przyczyna nie przyj cia go na Uniwersytet Moskiewski, po

uko czeniu szkoły redniej - był to szczytowy okres terroru stalinowskiego. Zainteresowanie tematyk filozofii przyrodoznawstwa rozwin ło si podczas studiów na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Instytutu Pedagogicznego im. A. Potiomkina. W Instytucie podczas zaj z filozofii marksistowskiej studiował szczegółowo *Materializm a empiriokrytycyzm* W. Lenina. Zainteresował go szczególnie rozdział po wi cony „najnowszej rewolucji” w przyrodoznawstwie. Po studiach od 1942 roku przez cztery lata pracował jako nauczyciel fizyki i matematyki w Szkole redniej im. Lwa Tołstoja w Jasnej Polanie. W ZSRR przebywał w latach 1931-1946.

W 1946 roku repatriował si do Polski. Pracuj c w ró nych miejscach, podj ł studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego w 1947 roku. Ucz szczał na kilka wykładów, ale zdał tylko jeden egzamin - z logiki matematycznej u profesora Andrzeja Mostowskiego. Natomiast na Wydziale Filozoficznym zdał wszystkie egzaminy ekstermistycznie, m. in. u profesorów Tadeusza Kotarbi skiego (w jego seminarium brał udział przez kilka lat), Władysława Tatarkiewicza i Tadeusza Tomaszewskiego. Magisterium z filozofii uzyskał w 1952 roku.

Obok studiów na Uniwersytecie Warszawskim, od 1948 roku pracował w Szkole Partyjnej przy KC PZPR, w katedrze prof. Adama Schaffa, a w latach 1950-1954 był te aspirantem (doktorantem) w Instytucie Nauk Społecznych przy KC PZPR. Przygotował tam prac doktorsk (która si wtedy nazywała „kandydack”) nt. *wiatopogl d Mariana Smoluchowskiego*, któr obronił w 1954 roku. Promotorem był profesor chemii fizycznej o zainteresowaniach filozoficznych Ignacy Złotowski. W 1955 roku uzyskał docenturę na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego. Wówczas istniała praktyka mianowania na docenta po zatwierdzeniu stopnia kandydackiego (podobnie zostali wtedy docentami Leszek Kołakowski, Bronisław Baczko i inni). Dopiero po 1956 roku przywrócono w Polsce przedwojenny system doktoratów i habilitacji.

Profesor Władysław Krajewski posiada niezwykle yciorys, w którym nast piła radykalna przebudowa pogl dów. Studiował dzieła klasyków marksizmu. Interesował si filozoficznymi problemami nauki, przede wszystkim fizyki. Pisał na te tematy artykuły, wydane potem w ksi ce *Materializm dialektyczny w wietle fizyki współczesnej*. Czytał oczywi cie ksi ki filozofów ró nych kierunków. Gł bokie wra enie wywarły wówczas na nim *Elementy* Tadeusza Kotarbi skiego, a tak e prace Stanisława Ossowskiego. S dził, e ich idee mo na pogodzi z materializmem dialektycznym, nieco tylko wzbogaconym.

Rok 1956 jest przełomowym w rozwoju politycznym i filozoficznym. Władysław. Krajewski nale ał do entuzjastów Pa dziernika. Powitał z zadowoleniem powrót na katedry filozofii profesorów prezentuj cych ró ne op-

cje. Chocia był zwolennikiem filozofii marksistowskiej, pragnął otwartych dyskusji z innymi kierunkami, przyjmując wysoce marksizmu. Zarazem odczuwał niezbyt dno rewizji (która nie narusza istoty filozofii marksizmu) pewnych założeń nie tylko doktryny politycznej, ale również jej podstaw filozoficznych.

Najbardziej interesowały go wówczas kwestie filozofii przyrody. W 1957 roku w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN powstała Pracownia Filozoficznych Zagadnień Nauk Przyrodniczych pod kierownictwem Heleny Eilstein, która zorganizowała ogólnopolskie seminarium; w jego pracach Władysław Krajewski wziął czynny udział. Referowano tam książki filozofów nauki i uczonych z różnych krajów, dyskutując zarazem nad tym, co należy zmienić w stanowisku materializmu dialektycznego, który wciąż wyznawano. Zarazem nawzajem się w coraz większym stopniu do tradycji Szkoły Lwowsko-Warszawskiej.

Już wcześniej Władysław Krajewski odrzucił wywody się od Hegla „logik dialektyczny”, przeciwstawian logicznie formalnej, uważając, że ta ostatnia zawsze obowiązuje (już w 1955 roku bronił tego stanowiska na spotkaniu w Moskwie, cierząc się ze „starym Mitinem”). Chocia niektórzy polscy logicy formalizowali logik heglowski, z czego wyrosła parakosystematyczna logika uznająca sprzeczność, to jednak nie była to materialna logika dialektyczna, wykładana w ZSRR.

Druga sprawa dotyczyła nieskończoności wiata. Engels, podobnie jak dawni materialści, twierdził, że materialny wiat jest nieskończony zarówno w czasie, jak i w przestrzeni, co stało się jednym z dogmatów materializmu dialektycznego, aczkolwiek w XIX wieku nikt sobie nie wyobraził możliwości nieskończonego wiata (co by było poza jego granicami?). Dopiero po stworzeniu przez Einsteina ogólnej teorii względności, zakładającej zakrzywienie Riemannowskiej przestrzeni, powstała koncepcja „wiata zamkniętego”, nieskończonego, chociaż nieograniczonego (na podobieństwo sfery). Teoria Einsteina nie przesądza zresztą tego, czy wiat jest otwarty czy zamknięty, zależy to bowiem od tego, czy rednię gęstości materii przekracza pewną krytyczną wartość (co dotychczas nie jest wiadome). Władysław Krajewski odrzucił dogmat o nieskończoności i w ogóle przezwiadczenie, że filozofia może rozstrzygnąć takie zagadnienia. Uznał, wraz ze swoją grupą, prawomocność relatywistycznej kosmologii, którą wówczas radziecka filozofia traktowała jako „idealistyczną” (był to paradoks: uznawano ogólną teorię względności, ale odrzucano płynące z niej wnioski dla kosmologii).

Najwcześniej czasu zajmowały wówczas dyskusje nad sprowadzaniem wyszych procesów do niższych, np. biologicznych do fizyko-chemicznych. Engels, z jednej strony, podkreślał wielkość nimi, genetyczną i strukturalną, z drugiej zaś strony mówił, że nie jest możliwa redukcja wyszych

„form ruchu” (czy nauk) do ni szych, s one bowiem jako ciowo odmiennie. W filozofii marksistowskiej (i nie tylko marksistowskiej) na ogół uto samia si redukcjonizm z mechanycyzmem. Wielu jednak uczonych, zwłaszcza fizyków, aprobeuje ide redukcji, twierdz c, e w ka dym razie nauki przyrodnicze mo na b dzie sprowadzi do fizyki. Przyj to po wielu dyskusjach, e po dana jest redukcja, ale taka, która zachowuje jako ciowe odr bno ci. Np. redukcja praw systemów wy szych do ni szych wymaga uwzgl dnienia w ród swych przesłanek struktury wy szych systemów (prawa systemu wynikaj z koniunkcji praw elementów i opisu struktury systemu). Jest to ju redukcja niemechanistyczna (czy te , jak j nazwano, „dialektyczna”).

Kierunek, który reprezentował Władysław Krajewski szedł ladem szkoły Lwowsko-Warszawskiej, stosuj c coraz szerzej analiz semantyczn i logik . Było to w opozycji do bardziej ortodoksyjnej szkoły „dialektycznej”, na czele której stał Czesław Nowi ski, równie zajmuj cy si filozofii przyrody, głównie biologii, ale podkre laj cy cało ciowo systemów ywych, niemo liwo ich redukcji do elementów i przeciwstawiaj cy sw metod „dialektyczn ” grupie „analitycznej”, w skład której wchodził Władysław Krajewski. Szkole „analitycznej” zarzucanopozytywizm, ci za zarzucali „dialektykom” heglizm.

Władysław Krajewski był „rewizjonist ”, jednak e znajdował si w opozycji nie tylko do dogmatyków, ale te do bardziej znanego nurtu rewizjonistycznego, reprezentowanego przez Leszka Kołakowskiego, Bronisława Baczk i ich uczniów. Oni nawi zywali do młodego Marksa, egzystencjalizmu, fenomenologu czy hermeneutyki, za grupa „analityków” do Engelsa (pomimo ró nych zastrze e). W filozofii XX wieku Władysław Krajewski i jemu podobni nawi zywali do Szkoły Lwowsko-Warszawskiej i anglosaskiej *Philosophy of Science* (filozofii nauki). Padały wzajemne zarzuty, Kołakowski nazywał przeciwników pozytywistami czy scjentyistami, ci za nie byli dłu ni zarzucaj c, e tamci nie licz si z nauk i prowadz spekulacje metafizyczne. Natomiast w dziedzinie społeczno-politycznej obie grupy, „scjentyistyczna” i „metafizyczna”, były w pełni solidarne: wszyscy byli wówczas zwolennikami dalszej demokratyzacji socjalizmu i krytykowali „odwrot od Pa dziernika”.

W ko cu lat 60. bieg wypadków został zakłócony przez tzw. wydarzenia marcowe, emigracj niektórych z wy ej wymienionych. Jednak e polska filozofia nadal si rozwijała, trwała te ewolucja pogl dów. Władysław Krajewski zajmował si wtedy przede wszystkim filozofii nauki, w obr bie której toczyły si o ywione dyskusje. Najbardziej zafascynowało go stanowisko Karla Poppera: walka z w skim empiryzmem i indukcyjnizmem neopozytywizmu, hipotetyzm, wedle którego główn metod nauki jest meto- da hipotetyczno-dedukcyjna, ujawnienie roli konwencji w ustalaniu faktów,

które s zawsze „teoretycznie obci one”, a wi c czynnej roli rozumu w nauce. Krajewski odszedł wówczas ostatecznie od historiozofii Marksa i całego rzekomo naukowego socjalizmu, który okazał si jeszcze jedn utopi .

Przez wiele lat Władysław Krajewski pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji, m. in. kierownika Zakładu Filozofii Przyrodoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego (1957-1968) oraz Zespołu Historii Filozofii Przyrodoznawstwa IFiS PAN (1964-1968), a tak e członka Zarz du Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (1957-1968), członka zespołu Redakcyjnego „Studiów Filozoficznych” (1959-1968) oraz członka Komitetu Nauk Filozoficznych PAN (1960-1968). Wszcz te przez Rad Naukow Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego w 1963 roku post powanie o przyznanie mu tytułu profesora nadzwyczajnego nie doszło do skutku, chocia wszyscy recenzenci dali wniosek pozytywny. Były to czasy wewn trzpartyjnych sporów i ka da nominacja wymagała partyjnej rekomendacji. Bez zgody Komitetu Wojewódzkiego, a potem Wydziału Nauki Komitetu Centralnego, adna nominacja profesorska nie była mo liwa. W 1968 roku został wykluczony z PZPR przez Komisj Kontroli Partyjnej (wykluczenie to, jak sam przyznaje, zostało spowodowane jego krytyk ówczesnej linii partii), co na długo uniemo liwiło mu awans. Starania w sprawie nadania tytułu profesora ponowiono w latach 1974-1975, jednak e dopiero w 1983 roku zostały uwie czone powodzeniem. W 1983 roku Rada Pa stwa nadała Władysławowi Krajewskiemu tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1988 roku - zwyczajnego. Cały wi c przewód profesorski trwał w tym przypadku 20 lat, które uczoney obficie zapełnił prac naukow . Wydał w tym czasie wiele prac, w których uwidacznia si tak e jego ewolucja pogl dów politycznych i ideologicznych.

W latach 1980-1990 Władysław Krajewski był członkiem Solidarno ci, od 1990 roku w ROAD, obecnie w Unii Wolno ci. W 1990 roku przeszedł na emerytur . Do 1993 roku prowadził, wraz z profesor Pietrusk -Madej, ogólnopolskie seminarium z filozofii nauki. Obecnie piastuje stanowiska wiceprezesa Zarz du Głównego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Przewodnicz ego Komitetu Głównego Olimpiady Filozoficznej (od roku 1990) oraz działa w Mi dzynarodowym Komitecie Olimpiady Filozoficznej (od 1995 roku).

Władysław Krajewski prezentował swoje wyniki naukowe na wielu konferencjach, m. in.: Philosophie-Naturwissenschaft (Lipsk 1958), Filozofia nauk przyrodniczych (Moskwa 1966), Kongres Historii Nauki (Moskwa 1971), Colloquia Copernicana (Toru 1973), Boston Colloquium in the Philosophy of Science (1979, 1986), wiatowe Kongresy Filozoficzne (Warna 1973, Moskwa 1994), Kongresy Logiki i Filozofii Nauki (Salzburg 1983, Moskwa 1987, Florencja 1995, Kraków 1999), Kongres Heglowski (Stuttgart

1981), Colloquium Reduktion in der Wissenschaft (Bielefeld 1983), Natura bada epistemologicznych (Bogota 1984), Problemy mechaniki kwantowej (Gdańsk 1987), 300-lecie dzieła Newtona *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* (Lublin 1987), Popper o racjonalności nauki (Janowice 1988), Racjonalność i cel nauki (Kraków 1989), wiatowy Kongres Uniwersalizmu (St. Catherine 1991), Teorie i modele w procesach naukowych (Warszawa 1994), Szkoła Lwowsko-Warszawska i współczesna filozofia (Lwów-Warszawa 1995), Problemy społeczeństwa otwartego (Barczewo koło Olsztyna 1996), Arystoteles i współczesna nauka (Thessaloniki 1997), Odkrycie i twórczość w nauce (Gdańsk 1998).

Od 1981 roku jest jednym z dyrektorów sekcji Philosophy of Science w Inter-University Center Dubrovnik, gdzie wielokrotnie wystąpił z referatami. Jest także członkiem komitetu doradczego serii wydawniczej Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities, rady redakcyjnej kwartalnika "International Studies in the Philosophy of Science, the Dubrovnik Papers", rady programowej kwartalnika „Filozofia Nauki”, rady redakcyjnej dwumiesięcznika „Dialogue and Universalism”.

III. POGLĄDY. Twórczość tego współczesnego filozofa nauki jest niezwykle płodna i obfituje w wiele wartościowych pozycji naukowych.

W początkowym okresie swej twórczości był pisarzem marksistowskim (*Główne zagadnienia i kierunki filozofii*, cz. II *Ontologia*, 1959). Po 1956 roku jego pokolenie filozofów-marksistów przeszło z ortodoksyjnego marksizmu poprzez rewizjonizm filozoficzny do innych postaw. Jeśli chodzi o filozofów przyrody, to w większości wypadków opowiedzieli się za filozofią analityczną, przywiązując coraz mniej wagi do dialektyki, ale zachowując materializm. Następnie niektórzy zerwali całkowicie z marksizmem, inni (do których należy i Władysław Krajewski) - częściowo.

Władysław Krajewski coraz bardziej uznaje się za filozofa analitycznego, kontynuatora szkoły lwowsko-warszawskiej. Nadal określa siebie jako materialistę, do dialektyki odnosi się bardziej krytycznie.

W latach 60. i 70. w swym dorobku naukowym zajmował się także analizą zagadnień teoriopoznawczych (*Szkice Filozoficzne*, 1963). Interesuje się jego pozycje naukowe traktujące o historii nauki (*Pojęcie prawa nauki w XIX wieku*, 1967 /red. /, historii filozofii przyrodoznawstwa (*Engels o ruchu materii i jego prawidłowości*, 1973), czy analiza zmienności i niezmienności norm i politycznych uwarunkowań rozwoju nauki i filozofii.

Nurt metodologiczny widoczny jest w pracy z końca lat 70. i 80., poświęconej głównie prawidłowościom rozwoju nauki oraz metodzie idealizacji i metodzie redukcji. Szczegółowa analiza problemów korespondencji

i relacji między teoriami zawarta jest m. in. w takich pracach, jak: *Zasada korespondencji w fizyce a rozwój nauki*, 1978 (red.); *Correspondence Principle and Growth of Science*, 1977.

Ważne miejsce zajmuje rozważanie metodologiczne, zagadnienia związane z determinizmem, problemem praw i prawidłowości w nauce (*Prawa nauki*, 1982; *Konieczność — przypadek-prawo statystyczne*, 1997).

Profesor Krajewski pisał również prace dotyczące sporu o rolę czynników wewnętrznych i zewnętrznych w rozwoju nauki (opowiada się za umiarkowanym internalizmem), rozważania o metodach badania naukowego (głównie metodzie idealizacji i faktualizacji, metodzie hipotetyczno-dedukcyjnej) czy rozważania epistemologicznych, w których uwaga skupiona jest na analizie pojęcia prawdziwości. Jego autorstwa jest oryginalna konstrukcja pojęcia prawdy przybliżonej w oparciu o pojęcie bliźdu względnego i stopnia nieadekwatności.

Do obecnych osiągnięć należy wprowadzenie pojęcia naukowej metafizologii (por. *Dziedzictwo Logicznego Empiryzmu* pod red. M. Czarnockiej oraz *Poznań Studies*, tom 44, zbiór *Polish Essays in the Philosophy of the Natural Sciences*, który ukazał się z inicjatywy i pod red. W. Krajewskiego w ramach serii *Boston Studies in the Philosophy of Science*, 1983).

W latach 90. podczas prac w Komitecie Głównym Olimpiady Filozoficznej wiele pracy W. Krajewski poświęcił kompletowaniu i redagowaniu *Słownika Pojęć Filozoficznych*, który filozofowie przygotowują dla potrzeb olimpijczyków (choć może on służyć i innym pasjonatom filozofii).

W obrębie poglądów teoretycznych Władysława Krajewskiego szczególne miejsce zajmuje koncepcja **prawdy**. Przyjmując, że nauka rozwija się w sposób racjonalny, Profesor posługuje się pojęciem prawdy pojmowanej na sposób klasyczny. Jednak jest wiadomym trudność z tymi kategoriami związanymi, przedstawia pojęcie prawdy przybliżonej oraz prawdy modelowej. Istotne nowe definicje prawdy nie mogą jednak zastąpić definicji klasycznej. Definicja klasyczna, jak wiadomo, głosi, że prawda to zgodnie z teorią z rzeczywistością. Definicję tę nazywa się też często, za literaturą anglosaską „korespondencyjną” (korespondencja teorii z rzeczywistością czy też z faktami). Zapoczątkował ją Arystoteles, a potem uciłali inni filozofowie, przede wszystkim, na gruncie logiki, Alfred Tarski. Co prawda, nie sądzisz się dzielić naiwnie, że wszystkie czy nawet najważniejsze prawa i teorie naukowe są po prostu prawdziwe w sensie klasycznym. Dostrzega się tu wiele komplikacji i trudność. Po pierwsze, wszelkie pomiary, nie mówiąc już o obserwacjach bezpośrednich, dają wyniki przybliżone; już dlatego nie można mówić o dokładnym opisie rzeczywistości przez prawa i teorie weryfikowane przez pomiary czy obserwacje. Po drugie, wiadomo dziś, że wszelkie obserwacje są „obciążone” teoretycznie, nie ma „czystych faktów”, dlatego przy powo-

ływaniu się na nie trzeba zachować należytą ostrożność. Po trzecie, dojrzałe nauki operują najczęściej idealnymi modelami zjawisk, upraszczającymi rzeczywistość (inaczej żadnej teorii nie można sformułować), toteż prawa nauki oparte są na tych modelach. Mimo tych wszystkich trudności, prawda pozostaje celem nauki. Nigdy chyba nauka nie osiąga pełnej prawdy, nie tylko w odniesieniu do całej rzeczywistości, ale nawet w odniesieniu do danego realnego zjawiska. Wszystkie teorie nauki są co najwyżej w przybliżeniu prawdziwe. Jednakże w toku rozwoju nauki osiąga się coraz lepsze przybliżenia, zbliżenie do prawdy w coraz większym stopniu. Proces ten jest, jak się wydaje, nieskończony. Można to porównać do nieskończonego zbliżenia się niektórych krzywych, np. hiperboli, do swoich asymptot. Dlatego też mówi się czasem o asymptotycznym zbliżeniu się nauki do prawdy.

Determinizm jest jednym z wyzwań naukowych Władysława Krajewskiego. W sporze determinizmu z indeterminizmem coraz więcej filozofów skłania się ku stanowisku indeterministycznemu. Profesor Krajewski nie broni ścisłego determinizmu. Za zgodne z nauką uważa przekonanie o prawidłowości przyrody, które czasem nazywa się „determinizmem ogólnym”. Głosi on, że każde zjawisko przyrody podlega pewnym prawom. Mogą to być jednak prawa statystyczne (probabilistyczne) - wówczas prawo (wraz z warunkami początkowymi i brzegowymi) nie wyznacza dokładnie zachowania się poszczególnego ciała, lecz tylko prawdopodobieństwo jego zachowania się. Zależność prawdopodobieństwa od warunków jest już ścisła. Tego nie neguje dzisiaj uczonego czy filozofa liczący się z nauką - w każdym razie w odniesieniu do zjawisk przyrody. Bardziej skomplikowana jest sytuacja, gdy chodzi o zjawiska społeczne. Tutaj tylko w pewnych wypadkach znane są prawa rządzące kolektywami ludzkimi (są to prawie zawsze prawa statystyczne). W odniesieniu się do całego społeczeństwa, jego dziejów, takich praw nie określono, chociaż dawniej marksistom wydawało się, że te prawa znajdzie. Ludzkość nie potrafi przewidzieć dalszych losów społeczeństwa nawet w przybliżeniu, nikt np. nie przewidział upadku komunizmu w Europie na przełomie lat 80. i 90. Nie znaczy to, aby żadnych prawidłowości tu nie było. Tylko na razie są nieznane, gdy zbyt wiele czynników wchodzi w grę. Probabilistyczny charakter obrazu świata prezentowanego przez współczesną naukę sprawia, że coraz doniolejszą rolę pełni filozoficzna kategoria przypadku. Stan nauk szczegółowych wywołuje w ten sposób odpowiednie zmiany filozoficznych poglądów na temat determinizmu.

Materializm jest niezmiennym rysem postawy filozoficznej Władysława Krajewskiego. Niektórzy byli marksiści atakują dziś marksizm z takim samym pasją, z jaką go kiedyś propagowali. Profesor nie próbuje takiej postawy. W filozofii marksistowskiej obok błędów - jak twierdzi - jest też wiele słusznych i cennych idei. Na przykład uznaje zasadnicze tezy materializmu,

a tak e tezy racjonalnie rozumianej, „odheglizowanej” dialektyki, sprowadzaj ce si do uznania zmienno ci i rozwoju całej rzeczywisto ci, obecno ci przeciwstawnych sił i tendencji w ka dym systemie materialnym i społecznym, jako ciowych ró nic mi dzy ró nymi szczeblami rozwojowymi i strukturalnymi przyrody, co nie przeczy temu, e szczeble wy sze mo na w pewnym sensie sprowadzi do ni szych (wywie z nich), ale z uwzgl - dnieniem swoistej struktury szczebli wy szych.

Je li chodzi o materializm historyczny, wedł ug Profesora nadal pozostaje prawdziwa jego podstawowa teza: „byt społeczny okre la wiadomo społeczn ”. Chodzi o to, e warunki bytu (głównie ekonomiczne, ale nie tylko) danej grupy społecznej determinuj (w sensie statystycznym) jej wiadomo , tzn. jej pogł dy społeczno-polityczne, np. w okresie realnego socjalizmu nomenklatura dysponuj ca rodkami produkcji i rodkami przymusu miała odpowiedni do tego wiadomo społeczn , tzn. uwa ała istniej cy ustrój za najlepszy w danym okresie historycznym. I była o tym przewa nie rzeczywi cie przekonana, podobnie jak wła ciele niewolników za najlepszy ustrój uwa ali ustrój niewolniczy, a feudałowie feudalny. Równie upadek socjalizmu jest paradoksalnym potwierdzeniem materializmu historycznego. O zwyci stwie kapitalizmu zadecydowała bowiem jego przewaga ekonomiczna: wy sza wydajno pracy, innowacyjno techniczna, co prowadzi do wi ksze go dobrobytu ogół u społecze stwa. Lenin mówił po rewolucji pa dziennikowej, e ten ustrój zwyci y, który stworzy wy sz wydajno pracy - i to kryterium okazało si trafne.

Filozofia analityczna - to nurt, w którym obecnie sytuuje si Profesora. Wedł ug niego, filozofia analityczna postuluje analiz poj , ich definiowanie, badanie stosunków logicznych pomi dzy s dami, odró nianie s dów analitycznych (definicji i ich nast pstw) od syntetycznych. Ogólnie rzecz bior c, kładzie nacisk na jasno i precyzj rozumowa . Za jej prekursora mo na uwa a Kartezjusza, z jego hasłem poj Jasnych i wyra nych”. Ale jako odr bny kierunek filozofia analityczna powstała w XX stuleciu. Wielu jej twórców ograniczało si do analizy j zyka potocznego i j zyka filozofii, inni s dzili, e szczególnie wa na jest analiza j zyka nauki. Nie znaczy to, e nale y si do analizy j zyka ogranicza , jak to czyni wielu - okre la si to mianem filozofii analitycznej w sensie w skim.

Filozofia analityczna w szerszym sensie, któr Profesor popiera, nie ogranicza si do analizy poj , lecz na jej podstawie d y do rozwi zywania rzeczowych problemów filozoficznych (po wyeliminowaniu pozornych, pochodz cych z ró nego rozumienia słów). W jej ramach jest te miejsce na syntezy, tylko winny one by poprzedzone porz dn analiz .

Mo na twierdzi , i Profesor reprezentuje orientacj scjencyzn , chocia sam stwierdza, e ł czy filozofii analityczn z naukow . Preferuje naz-

w „filozofia naukowa” ni „scjentyzm”, ze wzgl du na negatywne obci e-
nia tego ostatniego terminu. Scjentyzm ukształtował si w drugiej połowie
XIX wieku. Był to wówczas kierunek oparty na optymizmie poznawczym,
który dzi traktuje si jako naiwny.

S dzono bowiem, e nauka przynosi tylko skutki dobroczynne i jej
upowszechnienie doprowadzi do dobrobytu i powszechnej szcz liwo ci, e
rozwój nauki rozwi e wszystkie najwa niejsze problemy społeczne, moral-
ne, egzystencjalne. Była to utopia. I dzisiaj termin „scjentyzm” najcz ciej
stosuje si w takim wła nie znaczeniu - a wi c pejoratywnym. Czym jest
natomiast współczesna filozofia naukowa, któr mo na ewentualnie nazwa
te scjentyzyczn , z zastrze eniem, e ma ona niewiele wspólnego ze wspo-
mnianym scjentyzmem XIX wieku? Jest to filozofia opieraj ca si na nauce,
usiłuj ca wyci ga ze zdobyczy nauki ogólne wnioski, wykraczaj ce poza
horyzont poszczególnych nauk, a zarazem filozofia stosuj ca metody rozu-
mowania nie mniej ciłe ni nauka. Przedmiotem filozofii naukowej jest
sama nauka: jej j zyk, metody, struktura i rozwój. Wszystkim tym zajmuje
si filozofia nauki, ale wykracza te i poza jej granice. Podejmuje równie
ró ne zagadnienia z zakresu innych działów filozofii - ontologii, epistemo-
logii, aksjologii. Byleby były rozwi zywane w sposób Ucz cy si ze współ-
czesn nauk , a nie abstrahuj cy od niej, jak to cz sto czyni ró ni filozofo-
wie i dzisiaj, albowiem filozofia analityczna i naukowa nie przes dza roz-
wi zania poszczególnych problemów filozoficznych, nawet najbardziej
podstawowych, wskazuje tylko na metody poszukiwania tych rozwi za .

Popperyzm. Kari Popper gł boko zafascynował Władysława Krajew-
skiego. Osobi cie spotkał Poppera w 1983 roku. Uwa a go za najwi ksze go
filozofa dwudziestego wieku. Karl Popper był filozofem analitycznym i nau-
kowym. Przejawiał gł bokie zainteresowanie dla nauk - od matematyki
i logiki poprzez fizyk i biologi do socjologii. Dokonał przełomu w filozofii
nauki i w epistemologii, krytykuj c pozytywizm Koła Wiede skiego i jego
w ski indukcjonizm i radykalny empiryzm, jego niech do wszelkiej meta-
fizyki. Zapoc tkował nowy kierunek w filozofii nauki, który nazywał de-
dukcjonizmem lub falsyfikacjonizmem, a który dzi nazywamy raczej hi-
potetyzmem. Potem za lansował w filozofii i całym my leniu ludzkim kie-
runek zwany krytycznym racjonalizmem. Kładzie on nacisk na potrzeb
racjonalnej analizy ka dego problemu, krytycznego stosunku do wszelkich
hipotez, cudzych i własnych, poddawanie ich „surowym testom”. Do innych
zasług Poppera w filozofii nauki nale y zwrócenie uwagi na „teoretyczne
obci enie” wszelkich faktów, a zatem na potrzeb decyzji co do tego, co
w danych okoliczno ciach uzna za fakt, za „zdanie bazowe”, według jego
terminologii. Stworzył w ten sposób now posta konwencjonalizmu, który
jednak e mie ci si w pełni w ramach realizmu teoriopoznawczego i racjo-

nalizmu, do których Popper si zawsze przyznawał. Ponadto dał wnikliw krytyk historycyzmu postuluj cego niewzruszone prawa dziejowe, bronił „społecz e stwa otwartego” przeciwko ró nym totalitaryzmom, a tak e odrzucał wszelki fundamentalizm, zarówno religijny i ideologiczny, jak i filozoficzny (widoczny np. u Husserla).

Profesor Krajewski nie odnosi si do Poppera bezkrytycznie. Popper zawsze stał na gruncie teoriopoznawczego realizmu, klasycznej definicji prawdy, uznania realnego istnienia bytów odkrywanych przez naukę, z jednoczesnym podkre leniem, e ka de twierdzenie mo e ulec rewizji w toku dalszego rozwoju nauki. Wszystko to bardzo Krajewskiemu odpowiada. Niemniej jednak za bł d Poppera uznaje zupełne negowanie przeze roli indukcji enumeracyjnej w poznaniu naukowym, nawet na jego wczesnych stadiach oraz jednostronny nacisk na falsyfikację, który uległ zreszt osłabieniu w pó niejszym okresie, gdy Popper rozwin ł sw ewolucyjną teorię poznania, wprowadzając pojęcie *verisimilitude*, czyli podobie stwa do prawdy, rosnącego w miarę postępu wiedzy. Mimo e nie udało mu si próba zdefiniowania tego pojęcia, cała jego ewolucyjna koncepcja bardzo przypadła Krajewskiemu do gustu (jest ona zreszt pokrewna idei Engelsa asymptotycznego zbliżania si do prawdy absolutnej). Podobnie Popperowska teoria trzech wiatów, mająca du e znaczenie dla analizy rozwoju nauki jako autonomicznego systemu. Krajewski zaaprobował również krytykę koncepcji niezłomnych praw historycznych (którą Popper, chyba niezbyt trafnie, nazywa historyzmem). Przyjął krytyczny racjonalizm lansowany przez Poppera w ostatnim okresie życia; jest to postawa nieustannego krytycyzmu, zarówno w nauce, jak i w życiu społecznym. Dlatego te Władysław Krajewski uważa, e Popper jest najwi kszym filozofem XX stulecia.

Ceni również prace uczniów Poppera, nieraz poprawiających jego koncepcje (Lakatos, Watkins, Zahar). Natomiast nie zgadza si z bardziej radykalnymi koncepcjami, jak cały nurt historyczny zapoczątkowany przez Kuhna, a zwłaszcza z anarchizmem Feyerabenda, z socjologizmem w tłumaczeniu rozstrzygnięć problemów naukowych, jak np. silny program Szkoły Edynburskiej czy te konstruktywizmem społecznym Latoura i Woolgara, a tym bardziej z neopragmatyzmem Rorty’ego i całym postmodernizmem. Jest w ogóle przeciwnikiem relatywizmu poznawczego, do którego skłania si u nas np. Stefan Amsterdamski, a ostatnio Adam Chmielewski.

Z zacięciem przyjmuje inny kierunek filozofii nauki: nowy eksperymentalizm, zapoczątkowany przez Iana Hackinga, podkreślający rolę czynnej ingerencji w badany system dla uzasadnienia realnego istnienia mikroobiektów (współbrzmie to z ideami Marksa i Engelsa, na co sam Hacking zwraca uwagę).

W metodologii nauki podkreśla od dłu szego czasu rolę metody idealizacji, tworzenia idealnych modeli zjawisk przyrody i społeczeństwa. Mówi o niej też wiele Leszek Nowak i cała Szkoła Poznańska, można więc to traktować jako polski wkład do filozofii nauki. Uznają to niektórzy filozofowie nauki w innych krajach (np. w Finlandii); na Zachodzie natomiast na rolę idealizacji w nauce zaczął zwracać uwagę dopiero później, ale polskie pierwsze stworzenie rzadko jest tam dostrzegane.

W zakresie ontologii docenia prace Mario Bungego, który lansuje współczesny materializm naukowy; twierdzi, że nie tylko materializm mechanistyczny, ale i dialektyczny, jest już minionym etapem rozwoju materializmu. Z materializmu przejmuje ideę rozwoju oraz jako ciowego źródła wiary wiata materialnego, ale kładzie nacisk nie na hierarchię form ruchu, jak Engels, lecz na hierarchię systemów materialnych, wykorzystując ogólną teorię systemów Bertalanffy'ego. Można więc tu też mówić o materializmie systemowym. Władysław Krajewski jest jego zwolennikiem. Według niego, materializm często bywa rozumiany jako negacja realnego istnienia wiadomości, umysłu, zjawisk psychicznych, jako uznanie wyłącznie fizykalnych metod badania całego zachowania się ludzi. Ma się jednak wtedy do czynienia z prymitywnym czy wulgarnym materializmem (który można spotkać i dziś). Naukowy materializm, jak go widzi Profesor, uznaje istnienie wiadomości, zjawisk duchowych, twierdzi tylko, że ich źródłem jest wiata materialny; zgadza się to z koncepcją Poppera, który też sądzi, że wiata drugi i trzeci - pochodzą z pierwszego (choć sam nie uważał się za materialistę). Czy to znaczy, że te wiata istnieją tak samo? Nie, tylko wiata materialny istnieje samoistnie, nie jest przez nic innego „podtrzymywany”, podczas gdy elementy wiata drugiego (procesy psychiczne) i trzeciego (idee, teorie, problemy) istnieją niesamoistnie, muszą być zaledym razem jako „umocowane” w świecie pierwszym.

W podsumowaniu należałoby stwierdzić, że i profesor Krajewski jest w ontologii zwolennikiem współczesnego materializmu systemowego i ujmowanej w jego świetle koncepcji trzech światów. W epistemologii, a także w filozofii społecznej jest zwolennikiem krytycznego racjonalizmu i realizmu. Jest przeciwnikiem wszelkiego relatywizmu. W filozofii nauki jest zwolennikiem idealizacyjnego hipotetyzmu.

Podkreślić należałoby również jego ewolucję polityczną i filozoficzną. Ta pierwsza doprowadziła do bardzo radykalnej przemiany: z komunisty stał się liberałem. Ta druga była mniej radykalna. W odróżnieniu od wielu innych byłych marksistów, nie przekreślił marksizmu całkowicie. Uznał go w całości za doktrynę fałszywą, zarazem dostrzegając w nim wiele cennych elementów.

IV. UCZNIOWIE. S nimi przede wszystkim doktoranci Profesora Władysława Krajewskiego. W latach 1958-1995 promocj uzyskało 28 osób:

1. Irena Szumilewicz (UW 1959, *Zagadnienia mierci cieplnej wszech wiat*);
2. Kazimierz Ochocki (UW 1961, *Spór o poj cie materii w dziejach filozofii marksistowskiej*);
3. Jan Sikora (UW 1962, *Stosunek neopozytywizmu do metafizyki*);
4. Zbigniew Majewski (UW 1964, *Problem wzgl dno ci ruchu w filozofii przyrody i mechanizm klasyczny*);
5. Wiesław Panasiewicz (UW 1967, *Analiza pogl dów gnoseologicznych i metodologicznych Hermanna Helmholtza*);
6. Andrzej Bednarczyk (UW 1970, *Johann Wolfgang Goethe. Problemy metodologiczne teorii typu morfologicznego*);
7. Kazimierz I czka (UW 1971, *Uniformitaryzm i aktualizm w teorii geologicznej Charlesa Lyella*);
8. El bieta Pietruska-Madej (UW 1971, *Niektóre problemy metodologiczne odkry Lavoisiera*);
9. Zbigniew Kwapich (UW 1970, *Problem indukcji a hipotetyczna-dedukcyjna koncepcja nauki Karla Poppera*);
10. Wiesław Sztumski (UW 1971, *Zale no czasowa przyczyny i skutku*);
11. Stanisław Butryn (UW 1972, *Marksa i Engelsa koncepcja stosunku wzajemnego filozofii i nauk przyrodniczych*);
12. Olgierd Cetwi ski (UW 1972, *Dialektyka cało ci i cz ci w teorii poznania E. Cassirera*);
13. Jan Kozłowski (UW 1972, *Poj cie ewolucji u Bergsona i Teilharda de Chardin*);
14. Jan ytkow (UW 1972, *Struktura teorii fizycznych*);
15. Józef Stuchli ski (UW 1972, *Mechanicizm jako filozofia biologii w wietle organizmalizmu Ludwika von Bertalanffego*);
16. Alina Motycka (IFiS PAN 1978, *Relatywizm poznawczy koncepcji nauki T. S. Kuhna i S. E. Toulmina*);
17. Marian D bogórski (UGd 1978, *Teoria poznania Davida Hume'a i empiryzmu logicznego - analiza porównawcza*);
18. Ewa Chmielecka (UW 1979, *Kategoria „kontekst odkrycia” i jej implikacje dla filozofii nauki*);
19. Makary K. Stasiak (UW 1980, *Metoda idealizacji w nauce a realizacja układów technicznych*);
20. Aldona Pobjewska (UŁ 1980, *Koncepcja natury i kultury w pogl dach Konrada Lorenza*);
21. Marek Bielecki (UW 1981, *Problem struktury i interpretacji teorii fizycznej*);
22. Witold Strawi ski (UW 1982, *Poj cie prostoty*);
23. Jan Oknia ski (UW 1981, *Poj cie prawa nauki w filozofii Paula Natorpa*);
24. J drzej Stanisławek (UW 1984, *Poj cie prawdy wzgl dnej we współczesnej filozofii marksistowskiej*);
25. Janina Solarska (UW 1985, *Predylucja i prognoza. Dwa rodzaje przewidywa w nauce*);
26. Michał Brodowski (UW 1987, *O twierdzeniach ró nych warstw teorii fizycznych*);
27. Ewa Hope (UGd 1988, *Rozwój nauki jako proces zmierzaj cy ku ogólnoci integracyjnej - podstawowe prawidłowo ci*);
28. Jan Czerniawski (UJ 1995, *Struktura empirycznego testu teorii*).

V. KOMENTARZ. Profesor Władysław Krajewski jest postaci wybitn w polskiej filozofii najnowszej. Filozof otwarty na innych - studentów,

naukowców, zwykłych ludzi. Postawa otwarto ci uwidacznia si tak e w sposobie i stylu jego filozofowania. Wypowiedzi i publikacje cechuje prosta forma, a w nauczaniu unika skrajno ci, stara si godzi przeciwie stwa. Nie neguj c wpływu tzw. zewn trznych czynników na rozwój nauki przyznaje jednak, e na jej tre wpływ decyduj cy maj uwarunkowania wewn trzne. Jego idee pozostaj zazwyczaj w harmonii z tzw. zdroworozdkowym obrazem wiata, za analizy, obok wad czy słabo ci, ukazuj walory m drego krytyka. Podkre lał wielko filozofów polskich i ich nowatorski rys w dziejach wiatowej filozofii. Jego ambicj było pokazanie naukowcom zachodniego pi miennictwa filozoficznego, polskiej literatury przedmiotu. Profesor Krajewski zabiera głos w ka dej niemal wa nej i ywo przez filozofów dyskutowanej kwestii. Stara si w swojej aktywno ci zawodowej uczestniczy w rozwi zywaniu najbardziej aktualnych problemów współczesnej filozofii. Jest ateist , ale cechuje go postawa akceptacji dla innych pogl dów, tak e religijnych. Wyznaje pluralizm pogl dowy i uwa a, e ka dy ma prawo do swojego zdania.

Ceniony za recenzje rozpraw na tytuły i stopnie naukowe. Jako redaktor prac naukowych i pedagog, wielu swoich uczniów zaraził pasj do j zyka filozoficznego, uczulaj c na jego pi kno. Dzi , po wielu latach aktywno ci twórczej wci publikuje, uczestniczy w seminariach i konferencjach. Zadziwia swoj ywotn pasj do filozofii. Ostatnio zainicjował i zredagował angloj zyczny tom o polskich filozofach nauki XX wieku; zawiera on sylwetki dwudziestu sze ciu uczonych, zarówno zawodowych filozofów, jak i przyrodników, zajmuj cych si filozoficznymi zagadnieniami nauki. Obecnie przygotowuje, wraz z Małgorzat Czarnock (IFiS PAN), tom przekładów na polski dotychczas niepublikowanych fragmentów dzieł czołowych filozofów nauki na wiecie.

Władysław Krajewski, nestor powojennej filozofii naukii przeszedł ewolucj od filozofii marksistowskiej do analitycznej, w szczególno ci do krytycznego racjonalizmu poł czonego z materializmem systemowym. Po uzyskaniu gruntownego wykształcenia matematyczno-fizycznym swoje zainteresowania skierował ku filozofii nauki, a tak e historii filozoficznej refleksji w naukach przyrodniczych. Analizował te poj cia ontologiczne i ich dzieje, zajmował si ogóln metodologi nauki (metoda idealizacji, wyjanie naukowe), prawidłowo ciami rozwoju nauki (zasada korespondencji, relacje mi dzy kolejnymi teoriami), zmienno ci i stało ci norm metodologicznych, rol czynników wewn trznych i zewn trznych (społecznych) w rozwoju nauki, metafizofii .

Ten uczony i filozof jest niezwykle płodnym pisarzem. Opublikował wiele ksi ek, artykułów i rozpraw naukowych. Jest autorem pisz cym po polsku, rosyjsku, niemiecku, angielsku i francusku. Profesor Krajewski wyró nia

si w swojej twórczo ci naukowej zaangażowaniem w centrum aktualnie prowadzonych dyskusji naukowych i filozoficznych (brał udział w wielu międzynarodowych konferencjach naukowych). Pedagog, recenzent, redaktor - jest nieustrudzony w pracach na rzecz nauki. B d c na emeryturze działa jako wiceprezes Zarz du Głównego PTF i jako Przewodnicz cy Komitetu Głównego Olimpiady Filozoficznej oraz członek Mi dzynarodowego Komitetu Olimpiady Filozoficznej.